

Oost west, thuis best - Wandeling langs het historisch lint van Hoogezand en Martenshoek

Wat weet u van de omgeving waarin u woont, werkt of vertoeft? De zoektocht naar de geschiedenis van uw woonomgeving begint vaak bij het archief. Maar op locatie is natuurlijk ook veel te zien en te vertellen! In het kader van de *Maand van de Groninger Geschiedenis* nemen wij u mee langs het lint van Hoogezand en Martenshoek. Hoe zag het er hier vroeger uit? Waar deden inwoners hun boodschappen, meerden schepen aan en waar werd gewerkt?

Meint Veningastraat 123: Hotel Faber

Dit is Hotel Faber in Hoogezand. Dit pand stond net als alle andere panden van het historisch lint tot aan de demping in de jaren vijftig en zestig langs het Winschoterdiep. Het hotel dat sinds 1901 eigendom is van de familie Faber heeft een lange voorgeschiedenis. In 1726 is er door de uit Den Haag afkomstige Hugo ter Spill het logement het 'Posthuis en Rechthuis' opgericht. De postkoets en diligence stopten er voor de deur, trekschuiten hadden een opstapplaats en door de Rechter van Sappemeer werd er rechtgesproken. In 1806 werd er door de toenmalige eigenaar Thomas de Jong een nieuw gebouw neergezet. Het logement werd toen zelfs voorzien van een viertal cellen (gevangenengaten). Hoewel het logement in de periode 1808-1887 ook de functie van gemeentehuis had, kwamen de functies van 'Posthuis' en 'Kantongerecht' op termijn te vervallen. Door diverse verbouwingen is het pand voortdurend aan de eisen des tijds aangepast.

Rechts op de foto Hotel Faber rond 1900

Meint Veningastraat 117-119: Oude Post- en Telegraafkantoor

Dit is het in 1898 gebouwde oude 'Post- en Telegraafkantoor', ontworpen door architect C.H. Peters. Deze architect ontwierp voornamelijk postkantoren, maar ontwierp bijvoorbeeld ook het ministerie van Justitie in Den Haag en het voormalige natuurmuseum in Groningen. Het gebouw in Hoogezand is een 'tweeling', het postkantoor in Sappemeer is namelijk hetzelfde.

Links op de foto het oude Post- en Telegraafkantoor omstreeks jaren 20 van de vorige eeuw.

Meint Veningastraat 115: voormalig Doktershuis

Rechts van ons zien we de klokkentoren (1783) bij de in 1670 aangelegde begraafplaats, maar nu staan we stil bij

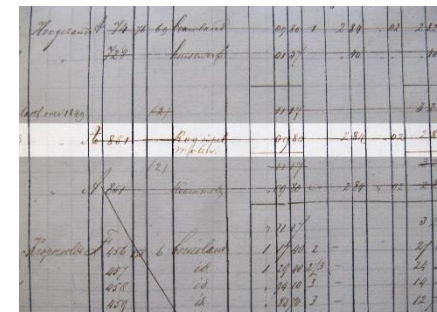
een huis van stand. Dit latere rijksmonument is in 1857 gebouwd door de Hoogezandse ondernemer en politicus Ipe Annes Hooites (1812-1891). Na zijn dood wordt het pand nog bewoond door zijn kleinzoon Frederik Faber Beukema, die de grondlegger is geweest van de hier schuin tegenover staande kartonfabriek. Vanaf het begin van de twintigste eeuw doet de woning vooral dienst als doktershuis. Huidige bewoner is de rustende huisarts Rienk de Vries, wiens vader en grootvader ook een dokterspraktijk hebben gehad.

Op de voorgrond het doktershuis rond 1910.

Meint Veningastraat 83: Molen

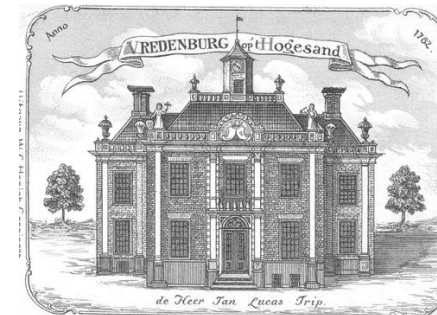
Als u de route loopt vanaf de oostkant dan bent u net de Amerikabrug gepasseerd, deze brug gaat over het aan het begin van de jaren zestig omgelegde en doorgetrokken Kieldiep. Helaas zijn daarvoor een paar oude panden afgebroken. We staan nu voor Floris Fietsen, waar in een ver verleden een molen heeft gestaan. Achter in dit pand moet daarvan nog een deel aanwezig zijn.

In het kadaster kunnen we terugzien dat er vroeger een molen op deze plek heeft gestaan.

Meint Veningastraat 75: borg Vredenburg

In de loop van de 17de en 18de eeuw zijn er in Hoogezand en Sappemeer door met name rijke lieden uit de stad Groningen een aantal borgen gesticht. Een buitenplaats van allure was Vredenburg. Uiteindelijk heeft de laatste borgheer Eisso Metelerkamp het pand op afbraak verkocht. Op deze historische locatie is vervolgens door Reint Hoving Smit - de rentmeester van de weduwe Metelerkamp - een boerderij gebouwd. Nadat deze in 1910 is afgebrand kwam er een nieuwe boerderij welke tot voor kort in eigendom was van de familie Mulder-Smit.

Borg Vredenburg zoals het er in 1782 uitzag in eigendom van Jan Lucas Trip.

Meint Veningastraat 69 (verdwenen): Villa Gretha

U staat nu voor het braakliggend terrein waar tot een aantal jaren terug de villa Gretha stond. Dit pand stond in de jaren voordat het afgebrand is bekend als het Spookhuis.

Villa Gretha in 1925, destijds in eigendom van de familie Mulder.

Meint Veningastraat 61-59: Herberg de Gouden Koe

Hier bevindt zich de voormalige herberg 'De gouden Koe'. Waarschijnlijk is dit nog één van de oudste panden die aan dit deel van de Meint Veningastraat staan. Nu is er een bloemen annex cadeauwinkel in gevestigd.

De Gouden Koe omstreeks 1910-1915.

Meint Veningastraat 47: Onderwijzerswoning

Dit pand is de oude onderwijzerswoning (1912) van de (afgebroken) Christelijke School. Bekend hoofd der school was meester Mulder, waarvan zijn zoon Dirk

lange tijd directeur van het Herinneringscentrum Westerbork is geweest.

Helemaal rechts de onderwijzerswoning anno 1935, daar achter de voormalige Christelijke School.

Meint Veningastraat 27: Ons Huis

We zijn nu in het buurtschap Martenshoek en staan voor een groot en statig pand. In dit rond 1880 in opdracht van fabrikant Koert Mulder gebouwde pand is nu een adviesorganisatie gevestigd. In 1899 is de sociaal-culturele vereniging Ons Huis opgericht. Deze vereniging, die tot doel had de werkende volksklasse door middel van cursussen en cultuur te verheffen, heeft er vervolgens een aantal jaren gebruik van gemaakt. Later heeft het pand dienst gedaan als bankgebouw en als kantoor van een woningbouwvereniging.

Het pand omstreeks 1905, destijds de Groninger Bank.

Hora Siccamastraat 4 - Meint Veningastraat 19: buitenverblijf Zomerzorg

Direct ten westen van de ingang van de Hora Siccamastraat staat nu een dubbel woonhuis. Op deze plek is in 1786 door Ambtman Scato Gockinga het buitenverblijf 'Zomerzorg' gebouwd. Na Gockinga werd het pand bewoond door mr. Wiardus Hora Siccama, griffier van het Vierdegerecht en notaris te Hoogezand. Later zijn het belastingkantoor en het jongeren centrum De Snikke in het pand gevestigd. In 1981 is het gebouw door brand verwoest. Gelukkig zijn er wel foto's overgeleverd en informatie in het archief te vinden.

Zomerzorg in 1925.

Meint Veningastraat 9: De Concurrent

Voor de bocht waar de Meint Veningastraat overgaat in de Sluiskade was vroeger het winkelbedrijf De Concurrent gevestigd. De Concurrent was een meubel-, galanterie- en woninginrichtingszaak.

In het midden De Concurrent in het begin van de 20e eeuw.

Sluiskade: de drukke buurt

Nog voorbij de tweede nog bestaande boerderij in onze route zien we een leegstaand Chinees Restaurant (Sluiskade 55). Vroeger was hier het café Rubingh gevestigd. Aan het begin van de negentiende eeuw was er al een logement. Tegenover dit pand en de daaropvolgende twee panden bevond zich tot korte na de oorlog een sluis en een hooghout (houten loopbrug). Daarover heen lopend kwam je dan uit waar nu de Sportzaak Martenshoek zit. Het was hier vroeger (en ook nu nog) een drukke bedoening. Daarom werd dit gedeelte van Martenshoek ook wel 'Drukke buurt' genoemd. Doordat de schepen vaak voor de sluis moesten wachten, deden de schippersvrouwen hier hun boodschappen bij de kruidenier, bakker en slager. De schippers en scheepsjagers dronken dan een borrel in de hier aanwezige cafés. Helaas is niet alleen het kanaal hier verdwenen maar ook veel van de oude bebouwing. Ook zijn nogal wat panden vernield door latere verbouwingen. Een voorbeeld hiervan is de huidige modewinkel Veerkamp. Oorspronkelijk is dit pand rond 1886 in opdracht van de toenmalige koopman Rijpma, onder architectuur van de latere bekende architect Martinus Nijhuis, gebouwd. Nijhuis heeft deze opdracht binnen weten te slepen doordat hij verloofd was met de dochter van een kruidenier die op de plek van het laatste oude pand aan deze zijde van de straat woonde. In dat pand is nu een fietsenzaak gevestigd. Lange tijd is er de elektrowinkel van Jan Bodewes in gevestigd geweest, die ook wel Jan Lampje werd genoemd.

Sluiskade met sluis en hooghout te Martenshoek aan het begin van de 20e eeuw. Rechts café Rubingh (later gereformeerde kerk en daarna Chinees restaurant) en vervolgens Hensen manufacturen (later Veerkamp mode).

Sluiskade 33: Scheepsjagerscafé

Dit is het voormalige scheepsjagerscafé Berg (voorheen Teule). De scheepsjager die met zijn paard langs de kanalen liep verhuurde zich aan schippers om hun schip te trekken. Het pad langs het kanaal noemde men dan ook wel het jaagpad.

De situatie rond 1900. Geheel links het café, alle overige panden hebben in de loop der tijd plaatsgemaakt voor het complex Havenzathe, waarin onder andere Action zich bevindt.

Sluiskade 31: Rieks Diggel

Hier was vroeger de galanteriezaak van 'Rieks Diggel' gevestigd. Rieks, die eigenlijk Bodewes heette en aanvankelijk zijn vader als smid opgevolgd had, hoopte als winkelier in het drukke Martenshoek meer te kunnen

verdiene. Hoewel zijn inmiddels gesloten zaak later door zijn zoon en vervolgens kleindochter werd overgenomen, bleef de naam Rieks Diggel aan de zaak verbonden.

Het eerste pand rechts is het pand van Bodewes (Rieks Diggel) in 1950.

Sluiskade 13-27: IJzergieterij De Muinck Keizer

Het voormalige fabriekscomplex waar u nu naar kijkt behoorde aanvankelijk tot de ijzergieterij De Muinck Keizer, die overigens al in 1852 door Ewe ten Oever werd opgericht. De Muinck Keizer die in het roodstenen herenhuis woonde produceerde als eerste in Nederland gietstaal. In het interbellum was de bedrijfslocatie in gebruik als Kanonnenfabriek. Kort voor de oorlog en tot het faillissement in 1986 was de machinefabriek Gorter hier gevestigd. Tegenwoordig zijn in de overgebleven gebouwen een kringloopwinkel en sportschool gevestigd.

Inkijkje bij De Muinck Keizer in 1920.

Salomon en Leentje / Het oude Winschoterdiep

Hier zien we het beeld van Salomon en Leentje, dat herinnert aan de Joodse bewoners die Martenshoek voor de oorlog kende. Het kunstwerk is gemaakt door Jef Depassé en is er in 1986 geplaatst. Achter het beeld zien we nog een stuk van het oude Winschoterdiep. Dit kanaal liep tot de demping midden door de bebouwde kom van Hoogezand en Sappemeer. Deze in de 17e eeuw gegraven levensader is voor de ontwikkeling en geschiedenis van de Veenkoloniën van groot belang geweest. Het afgegraven veen kon zo makkelijk via het diep vervoerd worden.

De werfkade omstreeks 1900. De mannen staan op de brug over de verdwenen Molensloot.

Werkkade 32: Kruidenierswinkel - Limonadefabriek Broërken

Aan de westzijde van het laatste stukje Winschoterdiep staan ook enkele karakteristieke panden. Het eerste pand betreft de oude kruidenierswinkel en limonadefabriek van Broërken. Het betreft een herbouw van een eerder door brand verwoest pand.

De Werfkade omstreeks 1900, het tweede pand van links is het pand van Broërken.

Werkkade 24-22: Directiewoning en kantoor Bodewes

In het midden van de huidige Werfkade staan twee witte panden. Het zijn de directiewoning en het kantoor van Bodewes Scheepswerven. Op het naastgelegen perceel waar kort voor de oorlog een dubbel woonhuis is gebouwd was voordien de scheepshelling van de NV Scheepswerven, voorheen G & H Bodewes te vinden.

Bodewes aan het begin van de 20^e eeuw.

Werkkade 14, 16a en 16b: Scheepstuigerij en dekkledenfabriek

Deze voormalige scheepstuigerij en dekkledenfabriek NV WECO is nu een Rijksmonument. Het pand is in 1941 in Amsterdamse stijl gebouwd.

Situatie in de jaren 50 van de vorige eeuw, met rechts de Werfkade.

Werfkade 10: kantoor en woonhuis scheepswerf Niestern

Aan de Werfkade 10 staat het oude kantoor en woonhuis die tot de scheepswerf Niestern behoorde. De onderneming is in 1898 failliet gegaan, buurman Bodewes heeft toen het bedrijf overgenomen. Schuin achter dit pand stond in het verleden de afgebrande machinefabriek Fulton.

Tewaterlating in 1940 voor het pand (rechts) van Niestern.

Sluiskade 20: Bakkerij Vegter

Een bedrijf dat al vele generaties op dezelfde plek aan de Sluiskade is gevestigd is de Banketfabriek Vegter. De geschiedenis van het bedrijf begint in 1869 toen grondlegger Gerrit Vegter (1844-1901) een bakkerij aan de Sluiskade overnam. Vegter is vooral bekend van de 'Vegters rolletjes', een lekkernij die tijdens de jaarwisseling wordt gegeten.

Geheel links het pand van Vegter in 1930.

Sluiskade 32: Sluiswachterswoning

Het laatste oude pandje aan deze zijde van de Sluiskade betreft de oude sluiswachterswoning. Totdat de sluis na de oorlog in onbruik raakte hebben achtereenvolgens 'verlaatsmeesters of sluismeesters' deze woning bewoond.

Het derde pand van links is de sluiswachterswoning omstreeks 1930.

Meint Veningastraat 16/16a: Zeilmakerij en touwslagerij

We zijn in de Meint Veningastraat, die voor de oorlog Brugstraat genoemd werd. Dit bedrijfspand met werkplaats is eveneens verbonden met de lokale geschiedenis van de Martenshoekster scheepvaart en scheepsbouw. Hier was in het verleden de Zeilmakerij en touwslagerij van George Bodewes gevestigd. Het woonhuis annex bedrijfspand is een herbouw van een ouder pand in sobere strakke bouwstijl. De

naastgelegen werkplaats is van eerdere datum.

Geheel links het pand van Bodewes aan het begin van de 20^e eeuw.

Meint Veningastraat 24: Bodewes scheepsbenodigdheden

In dit oude pand wat nu dienst doet als dierenwinkel was in het verleden de winkel in scheepsbenodigdheden van Bodewes gevestigd. Voor de winkel en langs het Winschoterdiep had Bodewes een collectie scheepsankers op eigen terrein liggen. Na de demping van het Winschoterdiep en de reconstructie van de bestaande weg legde Bodewes de aan de kant geschoven ankers weer op de oude plek terug wat leidde tot de 'Ankerkwesie'.

Het tweede pand van rechts is het pand van Bodewes eind jaren 40 van de vorige eeuw. Op de kade de ankers van Bodewes.

Meint Veningastraat 38 en 46: Meelfabriek Buurma en Flebo

Tot in de jaren tachtig van de twintigste eeuw markeerden twee fabriekspijpen

Martenshoek. De eerste daarvan was die meelfabriek HE Buurma. Nu is supermarkt Aldi op deze plek gevestigd. Op de plek waar nu de Aldi is gevestigd is, bevond zich vroeger de meelfabriek van HE Buurma. Even verderop bevond zich de chemische fabriek Flebo die aan het begin van de oorlog de daar aanwezige opstallen van de voormalige houtzagerij Ten Have had betrokken. Deze fabriek, waar etherische oliën werden bewerkt, was gevestigd bij de ingang van de huidige parkeerplaats van Eska.

Meelfabriek Buurma aan het begin van de jaren 20 van de 20^e eeuw. Vroeger prijken hier achter de pijpen van de Flebo.

Meint Veningastraat 62: Mizzemarkt

Aan de zuidzijde van de Meint Veningastraat staat een enigszins vervallen wit woonhuis. In een ver verleden werd daar de mizzemarkt gehouden, waarbij de stratendrek uit de stad werd verhandeld, waarmee men de landbouwgronden bemestte.

Geheel rechts het pand van de Mizzemarkt in 1953.

Meint Veningastraat 84: Tweede Hoogezandsterschool

In de loop van de negentiende eeuw breidde de bevolking van Hoogezand zich uit, zodat er meer scholen nodig waren. Om hierin te voorzien werd in 1841 de Tweede Hoogezandsterschool gesticht. Na de bouw van de Martenshoeksterschool (1892) raakte dit pand in onbruik. Lange tijd heeft het vervolgens de functie van klompenfabriek (Overzet). De joodse familie Bollegraaf die de bijbehorende onderwijzerswoning (nr. 86) toen bewoonde, heeft de oorlog niet overleefd.

Leerlingen van de Tweede Hoogezandsterschool.

Meint Veningastraat 90: Bakkerij Meint Veninga

In de oorlog woonde bakker Meint Veninga op deze plek aan de toenmalige Brugstraat. Vanuit zijn bakkerij vonden diverse verzetsactiviteiten plaats. Na verraad deden de Duitsers op 5 oktober 1944 een inval waarbij Veninga het leven liet. Na de bevrijding wordt de Brugstraat naar hem genoemd. De bakkerij werd later voortgezet als Bakkerij Meijer.

De situatie rond 1910, nog voordat bakker Veninga zich in het rechter pand vestigde.

Meint Veningastraat 114: Kartonfabriek Beukema - Machinefabriek / scheepswerf E.J. Smit

Dit is de kartonfabriek Beukema & Co, die nu onderdeel uitmaakt van Eska Grapic Board BV. Het westelijk gedeelte van het bedrijfsterrein van deze onderneming werd vroeger ingenomen door de Machinefabriek annex scheepswerf van E.J. Smit. Nadat dit bedrijf zich in de jaren twintig van de 20ste eeuw naar Westerbroek had verplaatst, werd het bedrijf in de naburige kartonfabriek Beukema & Co overgenomen. De kartonfabriek is oorspronkelijk in 1896 opgericht en in de periode 1899-1973 als Beukema & Co geëxploiteerd, verschillende overnames volgden.

Op de voorgrond het Winschoterdiep met de brug over de kolk van Beukema omstreeks 1900. Op de achtergrond de strolodsen.

Meint Veningastraat 120: Sorgvliet

Aan de Meint Veningastraat nr. 120 staat een in de jaren vijftig gebouwd herenhuis. Vroeger stond hier de woning 'Sorgvliet' die onder meer bewoond is geweest door burgemeester I.A. van Roijen. De naam Sorgvliet verwijst weer naar de oude buitenplaats Sorgvliet die op deze locatie heeft gestaan.

Huize Sorgvliet in 1925.

Meint Veningastraat 124: Kieldiep - Winschoterdiep

Hier zien we onder andere het tweede kunstwerk De Boeg, geplaatst (1970) naar aanleiding van de demping van het Winschoterdiep en als herinnering aan de scheepvaart. We staan vlakbij de ingang van het Heveapad. Hier mondt voor de latere omlegging het Kieldiep in het Winschoterdiep uit. Niet alleen in de recente geschiedenis is het hier deels vernieuwd, maar ook in het verleden is dit het geval geweest. Zo verwoeste de Brand van 1895, die begon in een hier destijds staande molen, in de omgeving alle bebouwing. Alleen de huidige platenzaak Evelyn Novacek, waar toen een kruidenier in gevestigd was, bleef staan. Tijdens het nathouden van de winkel werden de brandweerlieden door de kruidenier van jenever voorzien.

De restanten na de brand van 1895.

Meint Veningastraat 144: De Dam

We staan bij kruispunt de Dam. De naam Dam komt van de dam die hier in 1956, op de plek van de oude Hoogezandsterbrug, in het Winschoterdiep is gelegd. Aanvankelijk was de Hoogezandsterbrug een houten til die in 1908 door een draaibrug is vervangen. Bij de bevrijding van Hoogezand op 13 april 1945 is deze brug door de Duitsers opgeblazen, hierna werd er een klapbrug geplaatst die vervolgens door de dam werd vervangen. Dit betekende dat er een einde aan de doorgaande vaarverbinding door de dorpskom kwam. Het nieuwe Winschoterdiep was gereed en de demping van het oude Winschoterdiep kon beginnen.

Begin 1900, links de boekhandel van J.J. Smedes, later Koeneman woninginrichting.

Hoofdstraat 2-4: Nederlands hervormde Kerk en pastorie

In 1669 is in opdracht van de stad Groningen voor de toenmalige veenkolonie Hoogezand een kerk gebouwd. Ten oosten van de kerk bevindt zich de oude pastorie, welke gebouwd is in 1728.

De Hoogerzandsterbrug omstreeks 1910 met gezicht op de Nederlands hervormde kerk (Damkerk) en rechts daarvan de (nieuwe) pastorie.

Hoofdstraat 12: Villa Overwater

Op de verderop gelegen flat prijkt de naam Overwater, een verwijzing naar zowel de oude villa Overwater die hier in de periode 1911-1985 heeft gestaan als de gelijknamige buitenplaats die daar ten westen van stond.

Villa Overwater omstreeks 1910-1915.

Hoofdstraat 31: Gemeentehuis

Aan de overzijde van het oude spoor van het Winschoterdiep bevindt zich het voormalige gemeentehuis van Hoogezand, later van

Hoogezand-Sappemeer. Oorspronkelijk was het een woonhuis dat in bezit was van Ipe Annes Hooites. Hij verkocht het pand aan de gemeente omdat het gemeentehuis niet langer onder één dak mocht zijn met een gelegenheid waar ook sterke drank werd geschonken (het latere hotel Faber). Op 16 mei 1887 zou de gemeenteraad er voor het eerst vergaderen. Bijna 100 jaar later (1984) is het gemeentehuis naar Gorecht-Oost verplaatst.

In het midden het gemeentehuis in 1912.